

ตอนที่ 3
ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยกรุงธนบุรี

ความนำ

เนื่องจากประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี มีระยะเวลาเพียง 15 ปี จึงเสนอเรื่องราวเพียง 3 ประเด็น คือ ความเสียหายของบ้านเมืองอันเนื่องมาจากการเสียกรุงให้แก่พม่า ความพยายามของพระเจ้าตากสินในการช่วยราษฎรให้มีกินมีใช้ โดยส่งเสริมการทำนา และการค้าขายในประเด็นสุดท้ายก็จะเป็นหนทางที่พระเจ้าตากสินทรงหารายได้ให้กับอาณาจักร

สำหรับเรื่องอื่น ๆ ซึ่งเป็นโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ คงไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่ประการใด คงใช้รูปแบบที่ยึดถือกันมาแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

บทที่ 1

ความเสียหายของบ้านเมืองภายหลังเสียกรุงแก่พม่า

สำหรับในเรื่องนี้ เมืองไทยได้รับความเสียหายทุกด้านก็คงจะไม่ผิดไม่ว่าจะเป็นไร่นา-
สาโท แรงงาน หรือทรัพย์สินต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร ก็ถูกทำลาย
เสียสิ้น สำหรับในเรื่องเกี่ยวกับไร่นาก็มีหลักฐานของบาทหลวงชาวฝรั่งเศสยืนยันว่า

...พวกพม่าเข้าศึกได้เอาไฟเผาสถานที่ข้างนอก
และทำลายป้อม ทั้งเผาสวนและปล้นบ้านเรือน
ไม่ละเว้นเลย ตลอดตั้งแต่ท่าเรือจดจนถึงซาน
พระนคร...¹

มีหน้าข้าพวกรพม่ายังคอยรังควานไม่ให้ราษฎรไทย
ทำมาหากิน และออกคำสั่งห้ามราษฎรทำการ
เพาะปลูกอีกด้วย²

ส่วนในเรื่องของแรงงานและไพร่พล บาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เห็นเหตุการณ์ในสมัย
นั้น ก็ได้บันทึกถึงความโหดเหี้ยมของพม่าไว้ว่า

...เมื่อพม่าเข้ากรุงได้แล้วนั้น พม่าได้เอาไฟ
เผาบ้านเรือน ทำลายข้าวของต่าง ๆ อยู่ 15 วัน
และได้ฆ่าผู้ พันคนไม่เลือกว่า คนมีเงินหรือไม่
มีเงิน ก็ฆ่าฟันเสียสิ้น แต่พวกพม่าพยายาม
ฆ่าพวกพระสงฆ์มากกว่า และได้ฆ่าเสียนับจำนวน
ไม่ถ้วน ข้าพเจ้า (ผู้บันทึก) เองได้เห็นพม่าฆ่า
พระสงฆ์ในตอนเช้าเวลาเดียวเท่านั้นกว่า 20 องค์

เมื่อพม่าได้เผาบ้านเรือนในพระนคร ตลอดจน
พระราชวังและวัดวาอารามหมดสิ้นแล้ว พวกพม่า
จึงเตรียมการที่จะยกทัพกลับไป...³

นอกจากนี้การสูญแรงงานชาวไทยก็ยังมีเหตุมาจากการกวาดต้อนคนไทยไปเป็นเชลย
กล่าวคือ พม่าพยายามที่จะจับเอาคนดีมีฝีมือทางการช่างทุกแขนง เช่น ช่างเขียน ช่างแกะสลัก
ช่างไม้ ช่างหล่อ ช่างต่อเรือ ไปเป็นเชลย จึงทำให้เกิดความขาดแคลนช่างหลายสาขาในรัชสมัย
ของพระเจ้ากรุงธนบุรี

นอกจากจะทำลายทรัพย์สินสมบัติของบ้านเมืองจนพินาศแล้ว ยังปล้นเอาของในท้องพระคลัง
กวาดต้อนผู้คนไปอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาได้
บรรยายไว้ว่า

...เนเมียวกับนายกองทั้งปวงก็ให้ขนเอาปืน
ใหญ่น้อยในพระนคร ได้ปืนใหญ่น้อยพันสอง
ร้อยเศษ ปืนกลับเป็นหลายหมื่น เอาลงบรรทุก
เรือกับทั้งขุนนางแลครอบครัวราชบุตรชายหญิง
ประมาณสามหมื่นเศษ ที่หนีไปซ่อนอยู่ในป่า
ดง และไป ณ หัวเมืองต่าง ๆ ก็เป็นอันมาก
และได้พระราชทรัพย์ในท้องพระคลังและสิ่งของ
ทองเงินต่าง ๆ ก็มาก ที่ยกย้ายทรัพย์ สิ่งสิน
ลงเรือนซ่อนฝังไว้ พม่าก็เขยิบตีและอย่างเร่ง
เอาทรัพย์ ให้นำชุดเอาสิ่งของทองเงินได้บ้าง
ไม่ได้บ้าง และฆ่าฟันตายเสียก็มากกว่า
แล้วพม่าเอาเพลิงสุมหลอมเอาทองคำซึ่งแม่
หุ้มพระองค์พระพุทธรูปยืนใหญ่ ในพระวิหารหลวง
วัดพระศรีสรรเพชญ์คารามนั้น ขนเอาเนื้อทองคำ
ไปทั้งสิ้น...⁴

จะเห็นได้ว่า การกระทำของพม่าครั้งกระนั้น ได้สร้างความพินาศทางเศรษฐกิจให้กับ
เมืองไทยอย่างใหญ่หลวง จึงเป็นเหตุให้ผู้คนเกิดความอดอยากยากแค้นและล้มตายลงจากการ
อดอาหารมากมาย ดังปรากฏหลักฐานที่เมืองธนบุรีและเมืองชลบุรีดังนี้

สำหรับเมืองธนบุรีนั้น นายสวนมหาดเล็กได้บรรยายไว้ในหนังสือโคลงยอพระเกียรติ
พระเจ้ากรุงธนบุรีว่า

เมืองเก่าคูระคะด้วย	รนามวัน
พวง่านฝักโหมหัน	แหกขื่น
กองกอบอศุภสรรพ	เนียรชีพ
ครันพระมาสถิตพื้น	กลับแพ้วผ่องใส ⁵

ส่วนที่ชลบุรี ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาได้กล่าวไว้ว่า พระเจ้า-
ตากสินได้ "...ประทานเงินตราแก่สัปเหร่อ ให้ขนทรายกศพอันอดอาหารตาย ทั้งเรียรด
อยู่นั้น เผาเสียให้สิ้น แล้วประทานบังสุกุลทาน"⁶

สรุป ผู้คนที่เมืองไทยสูญเสียชีวิตไปในขณะนั้นคือ "ชาวเมืองไทยเสียคนประมาณสองแสน
เศษ ทั้งตายด้วยอาวุธและป่วยไข้อดไขตาย"⁷

นอกจากที่หลักฐานของบาดหลวงชาวฝรั่งเศสที่เห็นเหตุการณ์ในขณะนั้น เมื่อเดือน
มิถุนายน พ.ศ. 2312 ได้บันทึกถึงความยากจนอดอยากของคนไทยในขณะนั้นไว้ตรงกันว่า

ค่าอาหารการรับประทานในเมืองนี้แพงอย่าง
ที่สุด เวลานี้ข้าวสารขายกันทะนานละ 2 เหยียด
ครึ่ง คนที่หาเลี้ยงด้วยการรับจ้างนั้นถึงจะหมั่น
สักเพียงไร ก็จะไปหาซื้ออาหารรับประทานแต่คน
เดียวก็ไม่พอ เมื่อเป็นเช่นนี้บุตรภรรยาจะเป็น
อย่างไรบ้าง...⁸

อีกตอนหนึ่งว่า ซึ่งเป็นเหตุการณ์ปลายปีพ.ศ. 2312 คือราวเดือนพฤศจิกายน สถาปน
เมืองยังคงไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวโดยบาดหลวงคนเดียวกันว่า

...ได้เห็นราษฎรพลเมือง ซึ่งได้รอดพ้นเมืองพม่า
ไปได้ นั้น ยากจนเดือดร้อนอย่างที่สุด ในเวลานี้
ดูเหมือนดินฟ้าอากาศจะช่วยกันทำโทษพวกเรา
ฝนก็ไม่ตกตามฤดูกาล ชาวนาได้หว่านข้าวถึง 3 ครั้ง
ก็มีตัวแมลงคอยกินรากต้นข้าว และรากผักทุกอย่าง
โจรผู้ร้ายก็ขุกขุมมีหัวทุกหนทุกแห่ง...⁹

นอกจากนั้นบาดหลวงคนเดียวกันนี้ ยังชี้ให้เห็นอีกว่า ในรัชกาลของพระเจ้าตากสิน

...พวกไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินต้องได้รับความเดือด
ร้อน ต้องล้มตายวันละมาก ๆ เพราะอาหารการกิน
อัตคัดกันดารอย่างที่สุด

เขากล่าวยืนยันว่า

ในปี(2312) ได้มีคนตาย มีจำนวนมาก
กว่าเมื่อครั้งพม่าเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา...¹⁰

เนื่องจากบ้านเมืองอยู่ในสภาพย่ำแย่อย่างนี้ จึงมีคนบางจำพวกทำมาหากินด้วยวิธีที่
ไม่เคยปรากฏมาก่อน คือ เมื่อปี 2312 และ 2313 พวกชาวจีนและคนไทยได้พากันเที่ยวทำลาย
พระพุทธรูปและพระเจดีย์ ทั้งนี้เพราะเมื่อเกิดสงครามในปีพ.ศ. 2310 นั้น ชาวไทยได้อาเงิน
และทองบรรจุไว้ในองค์พระพุทธรูปกันเป็นอันมาก เงินทองเหล่านี้บรรจุไว้ในพระเศียรก็มี
พระอุระก็มี และไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่า มีจำนวนสักเท่าใด เพราะไม่ว่าเจดีย์องค์เดียวเท่านั้น
ได้มีคนพบเงินถึง 5 ไห และทอง 3 ไห บาดหลวงคอร์คนเดียวกันนี้ได้บันทึกในเดือนพฤศจิกายน
พ.ศ. 2312 ว่า

...ผู้ใดที่ทำลายพระพุทธรูปลงแล้ว ไม่ได้เหนียว
เปล่าจนคนเดียว เพราะฉะนั้นโดยเหตุที่พวก
จนมีความหมั่นเพียร และเป็นคนชอบเงินมาก
ประเทศสยามจึงยังคงบริบูรณ์อยู่เท่ากับเวลาก่อน
พม่ายกเข้ามาตีกรุง ทองคำเป็นสิ่งที่หาง่าย จน
ถึงกับหยิบกันเล่นเป็นกำ ๆ ราคาทองคำซื้อขาย
กันราคา 8 การัต พระเจดีย์เป็นเหมือนเตา
สำหรับหล่อพระพุทธรูปด้วยทองเหลืองและ
ทองแดง ตามถนนหนทางเต็มไปด้วยถ่าน
และเศษทองแดง และตามทางเดินค้ายัง
กว่าปล่องไฟเสียอีก พระราชธานีของเมืองไทย
ตลอดทั้งวัดวาอาราม และบ้านของเรา (ผู้บันทึก)
กับค่ายโปรตุเกสเหมือนกับเป็นสนามอันใหญ่
ที่มีแต่คนขุดคุ้ย พรุนไปหมดทั้งนั้น¹¹